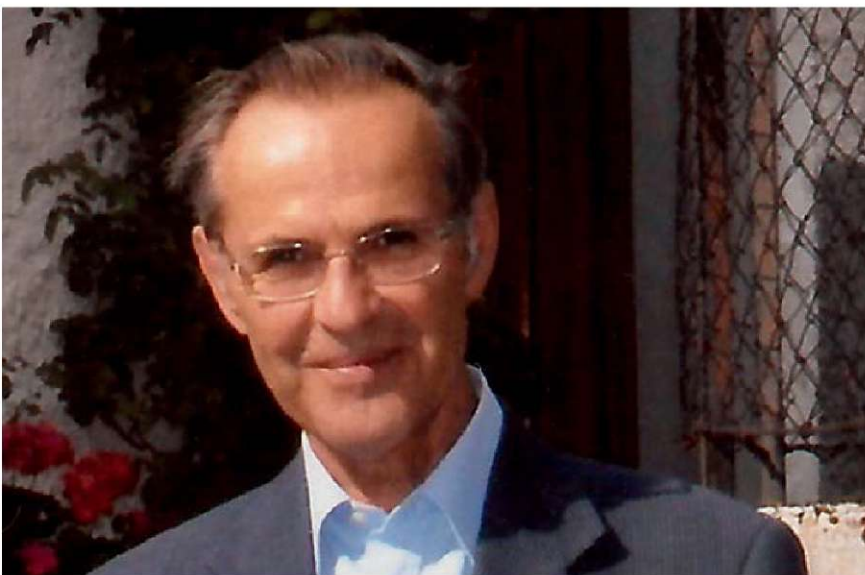

Tirolski pogled na potomce v Baški grapi

Pogovor z Josefom Passlerjem, zgodovinarjem in bivšim županom Innichena

Pogovarjala se je Nadja Valentinčič Furlan, Prevedla Usi Sereinig

Josefa Passlerja smo v Baški grapi spoznali kot župana občine Innichen/San Candido v Pustriški dolini (Pustertal/Val Pusteria). Odkar so se Rutarji in Grantarji pred tremi desetletji povezali z Innichenom, so vsa leta njegovega županovanja negovali redne obiske v obe smeri. Septembra 2011 je kot predstavnik občine v Rut pripeljal svojega naslednika, župana Wernerja Tschurtschenthalerja, in močno delegacijo gasilcev. Udeležili so se praznovanja stoletnice Prostovoljnega gasilskega društva Rut - Grant. Opaziti je bilo, da je med Rutarji in Grantarji izredno priljubljen, saj so domačini vsak njegov govor nagradili z močnim aplavzom.

Josef Passler v Rutu leta 2011
Foto: Cveto Zgaga

Za razumevanje situacije v Pustriški dolini tukaj povzema-mo glavna dejstva o Innichenu in Južni Tirolski. Innichen je nastal proti koncu osmega stoletja in se razvil v znan romarski kraj. Prebivalci so se preživljali s kmetijstvom, obrtjo, trgovino in gostinstvom. Z izgradnjo pustriške železniške proge (1871) je Innichen postal turistično središče, vendar je ostal vas, ki danes šteje 3.200 ljudi. Večina

prebivalcev je Nemcev, 17 odstotkov je Italijanov in en odstotek Ladinov. Južna Tirolska je bila po prvi svetovni vojni dodeljena Italiji in izpostavljena močni italijanizaciji. Tega večinsko nemško prebivalstvo ni moglo sprejeti in si je želelo pod okrilje Avstrije. Danes spadajo v avtonomno italijansko pokrajino Južna

Tirolska (Südtirol/Alto Adige), zato zapisujemo imena krajev in dolin v obeh jezikih, uradno ima nemščina prednost.

Kako je potekala vaša poklicna pot od učitelja zgodovine do župana?

Po končanem študiju zgodovine in nemščine na Univerzi v Innsbrucku (1970) sem bil imenovan za ravnatelja nemške srednje šole v Innichenu, kjer sem nekaj let tudi poučeval nemščino, zgodovino, geografijo in latinščino kot izbirni predmet. Leta 1973 sem se v Innichen preselil iz domače vasi Percha/Perca, ki leži 25 kilometrov proti zahodu. Na moje veliko presenečenje sem bil že leta 1974 kot "priseljensec" izvoljen v krajevni svet, med letoma 1975 in 1985 sem bil podžupan, od 1985 do 2010 pa župan. Leta 2010 nisem več mogel kandidirati, vendar bi se tudi brez te omejitve umaknil iz občinske politike, saj je bilo 25 oziroma 35 let v lokalni politiki dovolj! Leta 1991 sem iz zdravstvenih razlogov opustil učiteljski poklic in se predčasno upokojil, da bi se lahko v celoti posvetil delu župana. Zelo sem vesel, da sem bil vedno dobrodošel gost v Rutu in Grantu; čutim tudi veliko simpatijo do ljudi v teh krajih. Srečanja s temi ljubeznivimi ljudmi zagotovo spadajo med dogodke, ki mi bodo ostali iz časa županovanja v zelo prijetnem spominu.

Kako in kje ste prvič izvedeli za izseljence iz Innichena, ki so se v začetku 13. stoletja naselili v zgornjem delu Baške grape na Tolminskem, kjer so ustvarili Grant in Rut ter še enajst vasi? Vam je bilo to znano iz strokovne literature? Se je morda zgodovinski spomin ohranil pri ljudeh v Innichenu, se o tem učenci učijo v šoli? Ste za potomce izseljencev na Tolminskem izvedeli šele, ko so ponovno vzpostavili stike z Innichenom?

Priznati moram, da na univerzi nisem slišal nič o tem, niti nisem o tem bral

v literaturi. Vedel sem, da je cesar Henrik II. leta 1004 briksenskem knezoškofu podaril Bled (Velde) na Kranjskem in da je območje Škofje Loke (Bischoflack) pripadalo freisinskemu knezoškofu, podobno kot gospostvo Innichen, nikjer pa nisem zasledil, da so se kmetje iz Pustriške doline naselili na področje severovzhodno od Tolmina. Toliko večje je bilo moje presenečenje, ko smo septembra 1985 na Občino Innichen prejeli pismo Lucijana Rejca, v katerem je napisal: "Verjetno vas bo naše pismo presenetilo. Smo potomci skupine naseljencev iz Innichena, ki so se v 13. stoletju naselili na južnih pobočjih Vzhodnih Julijskih Alp ..." Šele tedaj sem poskušal izvedeti več o tem v delih zgodovinarjev Wilhelma Bauma, Franza Huterja in Carla Feiherrja von Czoerniga, žal pa nisem imel dostopa do literature v slovenskem jeziku. V Innichenu so na ta za lokalno zgodovino tako zanimiv dogodek skozi stoletja popolnoma pozabili. Niti prebivalci sami tega ne vedo več niti se tega ne učijo otroci pri pouku zgodovine, s ponovno vzpostavitvijo stikov z Rutom pa se je to obrnilo v pozitivno smer.

Zgodovinski viri navajajo, da je oglejski patriarh Bertold v prvi polovici 13. stoletja

na Tolminsko naselil od 70 do 80 ljudi iz okolice Innichena. So v Innichenu ohranjeni zapisi o teh izseljencih? Je znano, iz katerih vasi so izhajali?

V Rutu in Grantu še živi ljudsko izročilo, da so prebivalci Innichena pomagali svetemu rimskemu cesarju v težki vojni, ta pa jim je za nagrado dal nenaseljeno zemljo in jih osvobodil davkov in dajatev. Dejstva so nekoliko drugačna: južna pobočja Julijskih Alp so že od zgodnjega srednjega veka pripadala oglejskemu patriarhu, bila pa so v precejšnji meri nenaseljena in torej neobdelana. Leta 1218 je bil za oglejskega patriarha določen Bertold Andeški iz bavarske plemiške družine. Bil je tesen prijatelj tedanjega knezoškofa v Freisingu, freisinska škofija pa je obsegala tudi gospostvo Innichen. Bertold jih je prosil, naj mu pošljejo naseljence; zaradi podobnosti pokrajine in podnebja se jim je zdel Innichen še posebej primeren. Malo pozneje, leta 1283, je freisinski škof podobno poselil področje današnje Sorice in sosednjih vasi.

V letih 1413 in 1554 sta dva velika požara skoraj popolnoma uničila naselje Innichen in tedaj so večinoma zgoreli tudi vsi arhivi, tako da so zapisi iz 13. stoletja izjemno redki. Kolikor mi je znano, žal ni mogoče najti nobenega

zapisa o izseljevanju na Tolminsko, zato je nemogoče ugotoviti, iz katerih vasi in zaselkov so ti izseljenci izvirali. Z gotovostjo seveda trdimo, da so izhajali iz Innichena, vendar je v 13. stoletju to ime označevalo tudi gospostvo, ki je segalo od Welsberga na zahodu do Abfaltersbacha na vzhodu, torej približno 30 kilometrov doline, zato je mogoče, da so nekateri izseljenci izvirali tudi iz sosednjih krajev. V zadnjih letih sem imel priložnost pregledati vse dokumente, ki so shranjeni v zgodovinskem arhivu Občine Innichen in obsegajo obdobje od 1520 do 1920, vendar nisem našel niti ene omembe o izselitvi iz Innichena na Tolminsko ali o kakršnihkoli nadaljnjih stikih v naslednjih stoletjih. Morda take zapise hranijo v arhivu samostana v Innichenu, obenem pa je možno, da sta požara uničila tudi njihove zgodnje dokumente.

Naši predniki so še v 19. stoletju pošiljali delegacijo v Innichen, ki je nesla Käfergeld – darovali so mašo kot priprošnjo za dobro letino in zaščito pred hrošči, ki so nekoč povsem uničili pridelek. So se morda v kateri od cerkva ohranili zapisi o tem?

Carl Freiherr von Czoernig je leta 1876 poročal, da so prebivalci Sorice (Zarz)

Jalovnik, 1452 m, iz Sela nad Podmelcem

Jalovnik je po krivici nekoliko zapostavljen vzhodni vrh 23 m višje Kobilje glave. Oba vrhova sta odlična razglednika, saj nam ob jasnem vremenu na jugu pogled seže vse od Jadranskega morja in na zahodu do Dolomitov. Na severno stran imamo kot na dlani Spodnje Bohinjske gore oz. Peči. Med 1. svetovno vojno je bil Jalovnik zaradi svoje razgledne lege pomembna opazovalna točka avstro-ogrske vojske. Mi se bomo nanj podali iz Sela nad Podmelcem po vzhodnem grebenu.

Zahtevnost: Nezahtevna neoznačena pot. Oznake in kačipoti so rumene barve. V zgornjem travnatem delu in pozimi je v poledenelem nevarnost zdrsa, v zgodnjem poletju so trave zoprn visoke, dokler pot ni pokošena.

Oprema: Običajna planinska oprema.

Višinska razlika: 609 m

Izhodišče: Sela nad Podmelcem, 843 m. WGS84: N 46,177138°, E 13,815009° Med Mostom na Soči in Tolminom zavijemo v vas Ljubini, kjer za cerkvijo zapeljemo levo po asfaltni cesti za planino Razor in po pribl. 800 m zavijemo desno in se peljemo še pribl.

Jalovnik Foto: Robert Logar

5 km do vasi Sela nad Podmelcem. Parkiramo na začetku vasi, na sedlu, v bližini smetnjakov.

Časi: Sela nad Podmelcem—Kurnik 1 h
Kurnik—Jalovnik 1 h
Sestop 1,30 h

Skupaj 3,30–4 h

Sezona: V vseh letnih časih, poleti so lahko južna pobočja zelo vroča, zato priporočamo zgoden vzpon.

Zemljevidi: Triglavski narodni park, PZS, 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni

del, PZS, 1 : 50.000; Kobarij, Nadiške doline, Tolmin, Turistični in kolesarski zemljevid, LTO Sotočje, 1 : 55.000.

Vzpon: Na sedlu na začetku vasi Sela nad Podmelcem krenemo levo po makadamski cesti mimo smetnjakov in

Julijske Alpe

1

župni cerkvi v Innichenu plačevali Käfergeld, da bi tu *brali* mašo za zaščito pred mrčesom; osebno menim, da je verjetneje šlo za samostansko cerkev Innichen. Navaja zapise v cerkvenih knjigah v Sorici, da so vsako leto poslali približno 10 do 12 goldinarjev in poleg Käfergelda darovali še debelo voščeno svečo. Po von Czoernigu je bilo podobno darovanje v Rutu živo vsaj do leta 1850. Domnevati je mogoče, da ta praksa izhaja iz časa preselitve. Če se prav spominjam, so v samostanski cerkvi Innichen Käfergeld zadnjič darovali leta 1904. Na splošno se zdi, da je bilo stoletja nenapisano pravilo, da mora vsakdo vsaj enkrat v življenju na romanje v Innichen, podobno kot muslimani romajo v Meko.

Kako poteka vaše sodelovanje z Rutarji in Grantarji? Ste pobrateni? Kaj vse povezuje obe skupnosti?

Uradno partnerstvo med Rutom in Grantom na eni strani in Innichenom na drugi ne obstaja, so pa medsebojni prijateljski obiski v dveletnem ciklusu potekali od 1995 do 2010, potem pa so postali redkejši. Na vsak obisk Ruta in Granta je šla tudi skupina prebivalcev Innichena, da so spoznali krajino in ljudi, ki so nas vedno toplo sprejeli. Dobro sodelujejo gasilci obeh skupnosti. Gasilci iz Innichena so na enem od naših obiskov njihovem gasilskemu društvu podarili gasilsko črpalko, na drugem požarno zastavo. Njihovi gasilci so vsaj dvakrat obiskali naše in kljub jezikovnim

1 Dvojni kozolec in enojni kozolec v Sextenu/ Sesto na Južnem Tirolskem, 2015

Foto: Marko Dakskobler

2 Pogled na Innichen Foto: Miha Markelj

oviram so ustvarili prijateljske stike. Ti dve skupnosti povezujejo skupne korenine, podobnost pokrajine in tudi značajske lastnosti ljudi.

Kako vidite odnose med Innichenom ter Rutom in Grantom v prihodnje?

V Innichenu smo 10. maja 2015 izvolili nov občinski svet in novo županjo Roso Burgmann. Upam, da bo skupaj z občinskimi odborniki nadaljevala stike z Rutom in Grantom in bomo spet gojili

Jalovnik, 1452 m, iz Sela nad Podmelcem

Julijske Alpe

po pribl. 500 m v gozdu pridemo do razcepa ceste. Izberemo levo zgornjo cesto, dokler po pribl. 500 m ne pridemo iz gozda na ostri desni ovinek, kjer naletimo na kažipot za planino Razor. Na levi poiščemo stezico nad cesto in zeleno rumen pokončen

kažipot za Jalovnik. Redko naletimo na rumene okrogle pločevinaste oznake, vendar je pot dobro uhojena, tako da ji ni težko slediti. Po pribl. uri hoje pridemo iz gozda na travnati pomol, ki ga domačini imenujejo Kurnik. Nadaljujemo desno po grebenu in na razpotju

poti zavijemo spet desno (pokončni zeleno rumeni kažipot). Po pribl. 30 min. pridemo na travnati greben, ki se nekoliko više strmo vzpne. Pod tem strmim delom prečimo ponovno v gozd in potem spet na travnati greben, po katerem smo v 15 min. na širokem

travnatem vrhu. Skrinjica z vpisno knjigo je na SZ strani, od koder lahko nadaljujemo do vrha Kobilje glave, kar nam bo vzelo še 20 min. v eno smer.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Robert Logar

redne medsebojne obiske. Morda bi veljalo vzpostaviti tudi stike z drugimi kraji s tirolskimi koreninami, na primer s Sorico.

Pred leti ste dejali, da se boste po upokojitvi posvetili raziskovanju zgodovinskih virov o izseljevanju in tudi naših korenin. Prebivalci Baške grape bomo zelo veseli novih podatkov.

Od leta 2010 urejam zgodovinski arhiv Občine Innichen, kjer me čaka še eno do dve leti dela, potem pa se bom lotil pregledovanja samostanskega arhiva, ki je za lokalno zgodovino še pomembnejši. Če odkrijem pomembne zapise, jih bom povzel in posredoval javnosti. Ni pa odvisno samo od mene, če bom imel za raziskovanje dovolj časa, saj sem konec koncev že presegel mejo 70 let.

Na kaj naj bodo bralci *Planinskega vestnika* pozorni ob obisku Innichena in Pustriške doline? Lahko priporočite kakšno pohodno turo po dolini in v gorah?

V Innichenu si je vredno ogledati samostansko cerkev svetega Candida in Korbiniana (Stiftskirche, najpomembnejša sakralna romanska stavba v celotnih Vzhodnih Alpah), baročno cerkev svetega Mihaela, samostanski muzej (Stiftsmuseum), krajevni muzej (Ortsmuseum), geološki muzej Dolomythos in majhno pokopališče iz prve svetovne vojne. Na Južnem Tirolskem priporočam obisk kmečkega etnografskega muzeja Landwirtschaftsmuseum v Dietenheimu, ki prikazuje življenje kmetov v preteklih stoletjih, grad Taufers v kraju Sand in Taufers/Campo Tures, škofijski muzej (Diözesanmuseum) v Briksnu (Brixen/Bressanone), Ötzi Museum – arheološki muzej južne Tirolske v Boznu/Bolzanu in vrtove na gradu Trauttmansdorff v Meranu.

Okolica Innichena je idealno območje za pohodništvo za vse ljudi ne glede na starost in fizično sposobnost. Enostavne sprehajalne poti vodijo do izvira Drave (die Quelle der Drau, 1 ura), k jezeru Toblach (Toblacher See/Lago di Dobbiaco, 4 ure), do Gozdne kapele (Waldkapelle, 5 ur) in po dolini Drave do Vierschacha/Versciaca in Winnebacha/Prato alla Drava (4 ure). Nekoliko daljši, a ne posebno zahtevni pohodi so v Innerfeldtal/Campo Val di Dentro (6 ur), v Innichberg (6 ur) ali v Fischleintal v Sextnu/Val di Sesto Fiscalina (z avtom ali avtobusom do Sextna, nato peš do kočice Talschlusshütte, 5 ur). Celodnevni pohodi vodijo

Slovanske sledi na Južnem Tirolskem

Konec 6. stoletja so se do izvira Drave naselili predniki Slovencev, ki so se skozi stoletja "stopili" z Nemci. Njihovo navzočnost dokazujejo kozolci na ozemlju Tirolske in ledinska imena, na primer Vierschach.

V 6. stoletju so Slovani vpadli v rimsko provinco Norik, ki je vključevala tudi Pustriško dolino in današnji Innichen. Gotski zgodovinar Jordanes je poročal, da so na tem območju uničili cele vasi, prebivalce pa pobili ali zasužnjili, vendar je precej pretiraval, saj je bila Pustriška dolina, ki sega od Mühlbacha na zahodu do Lienza na vzhodu, tedaj izredno redko poseljena. Da je naselitev Slovanov segala vse do Innichena, dokazujejo krajevna in ledinska imena slovanskega izvora v Zgornji Dravski dolini: najdemo jih vzhodno od Innichena, vključno z Vierschachom, prvotno Vu-lirzolahom, medtem ko zahodno od Innichena slovanskih sledi ni.

Konec 6. stoletja so prišli Bavarci: leta 592 je bavarski vojvoda Garibald I. osvojil celotno vzhodno Pustriško dolino vključno z Lienzom in porečjem Isla, kjer leži Mauter, še eno ime slovanskega izvora. V naslednjih dveh desetletjih so v bitkah zmagovali tako Bavarci kot Slovani, dokler ni leta 612 vojvoda Tassilo zmagal in pregnal slovanska ljudstva. Za zavarovanje vzhodne meje in pokristjanjevanje Slovanov je bavarski vojvoda Tassilo III. leta 769 ustanovil benediktinski samostan Innichen, okoli katerega se je pozneje razvilo naselje z istim imenom.

Da smo kozolce (Harpten, Härpten, Kesen, Kösen) prevzeli od Slovanov, kaže dejstvo, da je ta naprava za sušenje (pri nas predvsem snopov žita in redkeje sena) zahodno od Innichena zelo redka; Slovani niso prodrli dlje od Innichena, zato kozolce najdemo v Innichenu in vzhodno od njega. Med svojim obiskom v Rutu in Grantu sem opazil razlike v gradnji kozolcev: pri nas so v celoti izdelani iz lesa, v Rutu in Grantu pa so stebri pogosto zidani.

iz Innerfeldtala do vrhov Drei Zinnen/Tre Cime di Lavaredo ali po Fischleintalu do kočice Zsigmondyhütte/Rifugio Zsigmondy Comici ali iz Schluderbacha/Carbonina do Plätzwieses/Prato Piazza. Lepo potovanje z osebnim avtomobilom ali avtobusom je iz Innichena preko Misurine do kočice Auronzohütte in nato peš do kočice Drei Zinnen Hütte/Rifugio Antonio Locatelli alle Tre Cime.

Iskrena hvala za izčrpne odgovore. Želimo vam predvsem dobrega zdravja in dolgega življenja, kot zgodovinarju pa, da odkrijete dokumente, ki bodo dodatno osvetlili zgodovino Innichena, potek izseljevanj in poznejše stike s potomci teh izseljencev. Upam, da se kmalu spet vidimo pri nas ali pri vas, saj nas navsezadnje ločijo samo štiri ure vožnje. 📍